

ТРИ МАКЕДОНСКИ

Познато е дека во соседните истории најчесто се негира македонската историја. Тоа беше повод и причина оваа книга да се преведе на англиски јазик и на тој начин таа да ѝ се стави на располагање на широката светска јавност, за да може да се запознае со вистинската историја на македонскиот народ.

српско востание во 1804 година, во Грчкото востание - 1821 година, во Бугарското востание - 1876 година учествувале македонски чети, односно воени формации кои го ностат името - атрибутот македонски. Ете, тоа се причините зашто треба да се изучува македонската воена историја.

Разговорот го водеше:
Милева ЛАЗОВА

☀ Господине Стојчев, Вие сте автор на книгата "Воена историја на Македонија", овој пат преведена на англиски јазик. Објаснете ни каква наука всушност е воената историја?

СТОЈЧЕВ: Воената историја е специфична наука, која има свој предмет, метод на истражување, сопствена терминологија и теорија. Предмет на македонската воена историја е изучувањето на сите воени настани кои се случувале на македонската етничка територија и на другите територии на коишто Македонците учествувале во ослободителните борби на соседните или подалечните народи. Методот на воената историја е познатиот историско-компаративен, со кој се изучуваат настаните и се извлекуваат поуки и искуства со кои се создаваат современата македонска армија и вештина. Терминологијата на воената историја, главно, е земена од терминологијата на воените науки, но присутна е и терминологијата на националната историја. Теоријата на македонската воена историја, како основен извор за изучување, прет-

ставува збир на сите запишани документи, без разлика дали тие се наоѓаат во архивите или, пак, се објавени во литературата. Со ова сосема сепоклопува методолошкото поимање на поимот воена историја како наука.

☀ Зошто воена историја во Македонија?

СТОЈЧЕВ: Ние три пати сме формирале држава, која циклички траела во текот на нашиот 28-вековен период на опстојување. Така, во античкиот период, македонската држава траела сè до 148 година пр.н.е. Потоа, таа држава била под власт на Римската империја, по неа доаѓа Византија, време кога царот Самуил ја формирал македонската средновековна држава. По нејзиното пропаѓање во 1018 година повторно настанал еден период кој траел 1000 години, во кој Македонија не е држава, сè до 1944 година на Првото заседание на АСНОМ, кога по трет пат е формирана македонска држава. Значи, во 28-вековниот историски период на македонскиот народ, три пати сме имале држави со многу кратко траење, но нашата воена историја продолжува во континуитет. Македонска војска се формирала и во туѓи држави, биле создавани и македонски воени

формации, македонски чети кои се бореле за слободата на туѓи народи, под претпо-

ставка дека тие ќе учествуваат во ослободувањето на македонскиот народ. Така, на пример, веднаш по Карпшовото востание, при големата преселба, многу Македонци заминале за Австрија-днешна Војводина, а десетина години подоцна тие повторно, со договор меѓу двете царици Елизабета Петровна и Марија Терезија, се префрлиле во Украина и таму бил формиран македонски полк. Значи, нема македонска држава, но постои македонска воена формација, а според националноста тие се определиле како Македонци. Потоа, во Првото

☀ Но, зошто книгата е преведена на англиски јазик?

СТОЈЧЕВ: Познато ни е дека во соседните истории најчесто се негира македонската историја. Тоа беше повод и причина оваа книга да се преведе на англиски јазик и на тој начин таа да ѝ се стави на располагање на широката светска јавност за да се запознае со вистинската историја на македонскиот народ. Исто така, моја единствена цел и желба е со оваа книга еднаш засекогаш да се исфрли кратенката БЈРМ.

ДРЖАВИ ЗА 28 ВЕКА

☀️ Пред неколку години ја напишавте истоимената книга на македонски јазик. Дали постои некаква разлика меѓу македонската и англиската верзија?

СТОЈЧЕВ: Во поранешната ЈНА, каде што предметот воена историја беше еден од носечките, македонската воена историја се изучуваше само четири часа и тоа два часа му се посветуваа на Илинденското востание, а другите два на Втората светска војна. Со осамостојувањето на Македонија и со формирањето на Воената академија се создадоа можности да се изучува македонската воена историја и да се пишува за неа. Се зафатив со оваа задача и по 20 години истражувања и 5 години конкретна работа на техничката изработка на воената историја, во 2000 година ја објавив книгата “Воена историја на Македонија” на македонски јазик. Веднаш се забележа потребата таа да се објави и на англиски јазик, чие издание е дополнето и изменето. Во неа има голем број нови географски карти, кои потекнуваат од античкиот и од средновековниот период и некои специфични карти од поново време, на коишто се докажува етничката територија на Македонија од времето на Филип II Македонски сè до 10 август 1913 година, кога по Балканските војни таа е распарчена. Тоа е речиси 28-вековен период на постоење на етничка Македонија, кога името Македонија опстојува, постојано се

употребува, без оглед која империја владее. Сакам овие карти да бидат како најсилен столб, како оружје со кое ќе можеме и треба да го браниме и името и потеклото на македонскиот народ.

☀️ Спомнувате богата необјавена архивска документација за војните. Од кој период датираат и зошто досега тие не се објавени?

СТОЈЧЕВ: Главно е користена необјавена архивска документација. Познато ви е дека до распаѓањето на Советскиот сојуз и до соборувањето на Берлинскиот ѕид архивите од источните држави беа од затворен тип, а ние припаѓавме на една комунистичка држава каде што, исто така, не се даваа можности за истражување во западните архиви. По осамостојувањето на Македонија се создадоа можности да се истражува нејзината воена историја, така што користев документи и од архивите во Анкара, Софија, Белград и во Франција.

☀️ Каков и колкав е придонесот на оваа книга во збогатувањето на македонската воена историја?

СТОЈЧЕВ: Спомнав дека еден од условите за опстојување на воената историја како посебна наука е создавањето воена теорија, која се создава со изучување на разни документи, кои наставале или се пишувале во време на воените настани или непосредно понив. Тежи-

БИТКАТА КАЈ ХЕРОНЕЈА

штето на оваа книга го претставува XIX и XX век, со оглед на тоа дека токму за овој период има најголема амнезија во архивската документација. Книгата е особено значајна по тоа што не ја изучува само историјата на битките, на востанијата и на војните, туку во неа се содржани и други аспекти на воената, на дипломатската и на политичката историја. Покрај воените настани тука се изучуваат и односите на соседните народи, на големите сили кон македонското прашање и неговата актуелност и присутност на меѓународните конференции. Се изучуваат економската, политичката, социјалната состојба на македонскиот народ во Византиската империја, во Османлиската, во време на Балканските војни и односот на македонскиот народ кон слободата, кон демократијата во Македонија. Значи, имаме едно комплетно дело кое, пред сè, ја содржи воената историја но, исто така, ги

разработува и организацијата на војската, составот, нејзиното создавање, создавањето на таа држава, местото и улогата на војската во неа, односот на државата кон војската, односот на војската кон народот и обрат-

☀️ Кои се придобивките на македонската воена практика во современата македонска армија?

СТОЈЧЕВ: Прво кои се придобивките од македонската воена теорија за воената практика. Имено, ако сакаме да градиме иднина треба да се осврнеме кон нашите традиции и искуства. Никој никому не може одна двор да му ја донесе слободата, ниту да му организира држава. Народот мора да ја создава со сопствени сили. Една од основните придобивки е таа што уште во времето на Илинденското востание Гоце Делчев иста-

кнал дека слободата е скапа работа и дека македонскиот народ ќе треба сам да се избори за таа слобода, но за да дојде до неа народот ќе треба да има и соседи со кои заедно ќе учествува во ослободителните движења. Така, Кузман Јосифовски Питу, во 1942 година ги повикал сите кои не биле членови на Комунистичката партија, но имале авторитет меѓу народот, да се вклучат во националноослободителната и антифашистичката војна и на тој начин да го привлечат народот за и тој да вклучи во борбата. Токму овие придобивки од времето на Гоце Делчев и на Кузман Јосифовски Питу претставуваат силен придонес во изградбата на современата македонска војска. Имаме случај кога народот сам го избира својот лидер. За време на Разловечкото востание, Димитар Попѓорѓиев Беровски го продал имотот за да купи оружје за борба. Токму со овој гест тој ја здобил довербата на народот, така што на неговиот повик веднаш се јавиле 5000-6000 борци. И за време на Кресненското востание, повторно на повик на Беровски, кој влијаел исклучително со својот авторитет, за кратко време во него се вклучиле повеќе од 15.000 востаници. Паралелно со ова, во 1941/42 година се појавил Покраински комитет на КПЈ за Македонија, во кој со оглед на предзнакот југословенска партија, македонскиот народ немал многу доверба па затоа и не се вклучувал во организацијата. Дури во 1943 година, кога Кузман Јосифовски Питу ги повикал патриотите Ченто, Кирил Петрушев, Панко Брашнаров, кои со својот авторитет влијаеле кај населението и Македонците масовно пристапиле кон НОБ. Сите овие придобивки се за-

бележани и претставуваат незаобиколен дел од македонската историја, а можат да бидат и поука за создавањето на современата македонска армија.

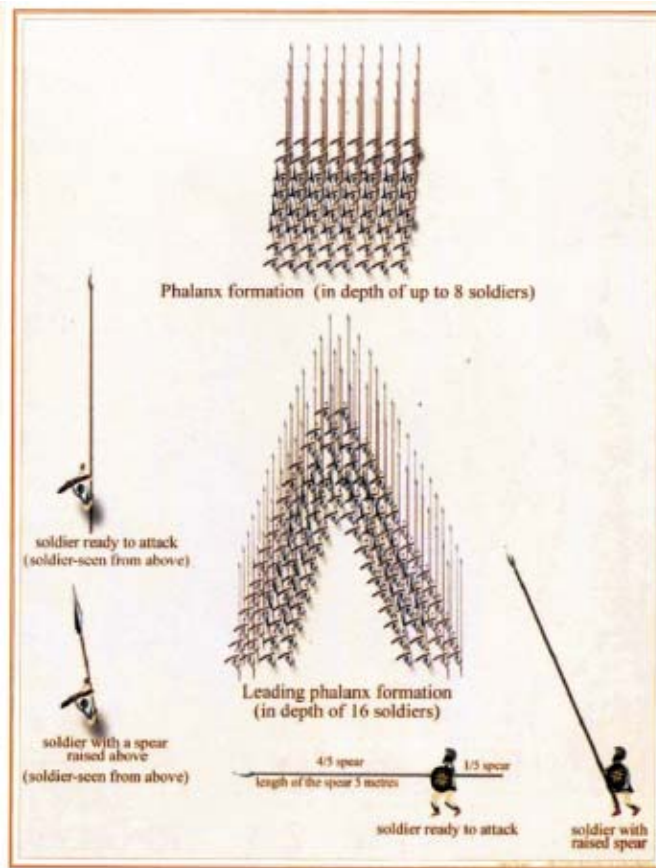
☀ Специјално внимание

вало по турската терминологија. Ајдутското движење претставува една форма на полувоено движење и има особено значење за создавањето на македонската револуционерна организација. Тоа има воени формации - ајдутски чети кои се здру-

ени формации.

☀ Колку воената стратегија која ја применувал Александар III Македонски во битките би ја користела на современата армија?

СТОЈЧЕВ: Искуствата и поуките од македонската воена историја мораме да ги изучуваме, особено македонските воени лица. При изучувањето мора предвид да се земат и условите во кои тие се одвивале. Така, техниката и начинот на војување се разликуваат, меѓутоа исти се принципите во кои се војувало тогаш и денес. Тоа се дисциплина, брзина, одговорност, еластичност, содејство. Овие принципи се исти и во античкото време и денес. Согледувајќи ја стратегијата на Александар Македонски, а имајќи го предвид неговиот гениј во водењето вооружани дејства, ќе истакнам што е најкарактеристично. На пример, во битката кај Ис, Александар ја распоредил својата фаланга, која броела околу 40.000 војска покрај реката Пинар. Од друга страна, се распоредиле силите на Дариј, кој имал околу 200.000 војска. Класичната борба на македонската фалага со учество на коњаницата и со содејството на лесната коњаница и пешадија и со оглед на примената на принципите брзина, упорност, воена вештина, Александар успеал да ја победи помногубројната непријателска војска. Во следната битка кај Гавгамела, кога Александар го согледал борбениот распоред на Дариј, забележал радикална промена во него. Дариј имал помногубројна војска од претходната битка. Во првиот борбен ред имало слонове, а покрај нив се наоѓале коњски запреги на чиишто

МАКЕДОНСКАТА ФАЛАНГА

му посветувате на Ајдутското движење. Зошто?

СТОЈЧЕВ: Во услови кога Османлиската империја била многу силна, кога револуционерните движења од Запад тешко навлегувале до централниот дел од Османлиската империја, односно до Македонија, кога не постоела македонска револуционерна организација се појавило Ајдутското движење. Тоа не било араамиско движење, како што се толку-

жуваат и создаваат востанички чети, каде што владее хиерархија. На врвот е водачот наречен араамбаша, кој се избира според заслугите. Во тој формациски состав постои барјактар, кој носи знаме, курири, јатаци и има програма за одржување врски со населението. Тоа е широка лепеза на програмски документи во кои се дефинира кој човек во кое време со кого ќе стапи во врска. Ајдутските чети се претходница на современите во-

оски имало долги сечила. За Александар ова било непознато, но со својата генијалност тој сосема ја сменил стратегијата, па во прв план ги поставил лесните стрелци и пешадијата, со задача да стрелаат во животните. Тоа придонело Даријевата војска да биде самопоразена. Од ова може да се сфати дека Александар бил генијален ум за поставување и донесување стратески одлуки. Тука ќе направем една споредба. Во 2001 година имавме воен конфликт. Нашите стратегии за случајот Карпалак рекоа дека биле изненадени. А Александар, за 8 години поминал 18.500 километри од Македонија кон Индија, и не доживеал ниту едно изненадување. Значи, добро организирана логистика, обезбедување, разузнавачка служба, соодветно поставување на задачите, донесување навремена одлука, а зад него 15.000 километри. А за Карпалак - слаба организација и на 18 километар од Скопје изненадување. Ете, тоа е знак дека македонската воена историја не била добро прочитана и проучена.

☀ Да се вратиме на поновата историја. Каква е поврзаноста на македонската војска и АСНОМ?

СТОЈЧЕВ: Поврзаноста на АСНОМ и на македонската војска и на конституирањето на македонската државност е во непосредна дијалектичка врска. Имено, за да се создаде држава неопходна е политичка организација за да се создаде воена сила. Политичката организација, односно комунистичката партија, се појавува како политичка сила, а партизанските одреди, бригадите, баталјоните, дивизиите се појавуваат како воена сила, која сè

до одржувањето на АСНОМ била во функција на политичката организација. Меѓутоа, со конституирањето на АСНОМ како македонска држава, македонската војска станува дел од системот на државата. На 2 август македонската држава се јавува како држава во борба против друга држава, која извршила агресија врз Македонија. Македонија веќе не се појавува како анектирана територија, како западна бугарска или како јужна српска бановина, туку се поставува како држава која војува против држави, држава која е меѓународно призната и чија војска има рамноправен статус во рамките на антихитлеровската коалиција.

☀ На Македонија како да ѝ е судбоносен месецот август. Многу црни настани се случуваат токму во него. Дали се согласувате со оваа констатација?

СТОЈЧЕВ: Дваесетисомвековната историја на македонскиот народ судбински е поврзана со месецот август. Овој месец, главно, е злокобен за Македонија. На 2 август 338 година Филип II ги победил обединетите грчки сили. На 2 август Александар Македонски прв пат застанал на чело на македонската коњаница и учествувал во битката кај Херонеја. Тој не само што учествувал, туку дал и радикален пресврт во неа, негова најголема заслуга е што македонската војска победила и со што Филип станал хегемон над грчките градови-полиси. Второ, многу значајно е тоа што во 1014 година на 29 јули се случила Беласичката битка, кога биле ослепени 14.000-15.000 македонските војници. Ослепувањето почнало на 1 август и траело неколку дена. Во

август, како мошне трагичен настан е Илинденското востание, кое иако има позитивни карактеристики и достигнувања во македонската историја, сепак е задушено во крв. Потоа, на 10 август 1913 година е склучен Букурешкиот мировен договор, со кој македонската територија е распарчена. Во 1914 година, во Крагуевац непосредно пред битката кај Цер, стрелани се стотици Македонци кои не сакале да ја примат српската кралска заклетва. Единствена светла точка во тој црн месец е 2 август 1944 година, кога се одржа Првото заседание на АСНОМ при што се удрени темелите на македонската современа држава. И, за жал, на 13 август беше потпишан Рамковниот договор...

☀ Лично Вие, како воено лице, која битка или војна била издвоиле како настан кој Ви оставил впечаток, односно Ве импресионирал?

СТОЈЧЕВ: Со најголемо задоволство честопати ја

спомнувам битката кај Гавгамела, која е генијално изведена. Во историјата на изучувањето на битките не сум сретнал некој друг војсководец, со помала војска, на итар начин да успее да победи многу поголема војска. Покрај оваа битка особено карактеристично е Македонско-кресненското востание, кога е донесен правилник во кој се регулира создавањето македонска војска. Исто така, мошне убаво стратески воено издржано е изработена одбраната на Крушево во 1903 година. На крај, импресиониран сум од Февруарскиот поход и од Пролетната офанзива.

☀ Дали сметате дека треба да се изучува македонската воена историја?

СТОЈЧЕВ: Воената историја е наука која нема крај и не може да биде завршена. Оваа книга ја сметам како почеток во изучувањето на македонската воена историја не само како целина, туку и за секој сегмент од неа.

“ВОЕНА ИСТОРИЈА НА МАКЕДОНИЈА”

Книгата е составена од два дела. Првиот дел е текстуален, а вториот се воени карти. Во првиот има 12 глави, од кои две му се посветени на античкиот период, две на средновековна Македонија, а 8 глави се за периодот на создавањето на Османлиската империја на македонските простори, сè до 1948 година, кога завршува Граѓанската војна во Грција. Првиот дел е збогатен и со индекси на лични имиња, околу 2170 и 1850 географски поими. Тоа значи дека воената историја на Македонија се одвивала речиси на секој дел од територијата на Македонија и дека на неа војувале речиси сите соседни држави, дури и војските на големите сили. Исто така, има и речник на помалку познати поими од воената терминологија, како и турцизми.

Две книги со 777 страници и 136 карти и мапи во боја.

Телефон:
+389 02 2463 655
+389 70 587 186

order@militaryhistory.com.mk

